

UVOD V GOSPODARSTVO

Predavatelj:
mag. Tatjana Dolinšek

Predavanja:

- 5. oktober
- 6. oktober
- 12. oktober
- 13. oktober
- 19. oktober
- 20. oktober
- 26. oktober
- 27. oktober
- 2. november
- 23. november - izpit

Izpitni red:

- Pogoji za pristop k izpitu: seminarska naloga (obravnavanje članka iz gospodarskih revij - časopisov, ki se nanaša na MI ali MA problem ter njegova analiza – 3 strani).
- Izpit: pisna oblika (5 teoretičnih vprašanj in 5 nalog)

Predstavitev predmeta:

MIKROEKONOMIJA

1. Predmet ekonomske znanosti
2. Ekonomski problem
3. Tržni mehanizem
4. Ravnotežje popolnega konkurenta
5. Monopol
6. Oligopol
7. Tržne strukture v praksi

MAKROEKONOMIJA

1. Merjenje ekonomske aktivnosti (BDP)
2. Brezposelnost in inflacija
3. Agregatno povpraševanje in agregatna ponudba
4. Klasični in keynesianski model makroekonomskega ravnotežja
5. Denar, bančništvo in denarna politika

1. PREDMET EKONOMSKE ZNANOSTI

Predstavitev poglavja:

- 1.1 Ekonomski problem
- 1.2 Metode preučevanja ekonomije
- 1.3 Delitev ekonomije

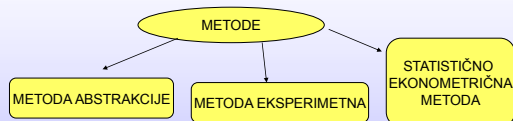
1.1. Ekonomski problem

Beseda ekonomija (gospodarjenje) izhaja iz grške besede "oikos" in označuje "človeka, ki upravlja gospodinjstvo".

Začetek razvoja ekonomske misli sovpada z razvojem blagovne proizvodnje (4.st.pr.n.št.). Kasneje se razvija v okviru filozofije (Aristotel), kot samostojna znanost pa se uveljavi v 18. stoletju s pojavom prvih klasičnih političnih ekonomistov (Anglija: Smith in Ricardo).

Ekonomija je družbena veda, ki preučuje kako ljudje in družba rešujemo ekonomske probleme. Le- ti se kažejo v tem, da so dobrine (viri) manjše od človekovih potreb. Ta ekonomski problem velja tako za posameznika kot za celotno družbo.

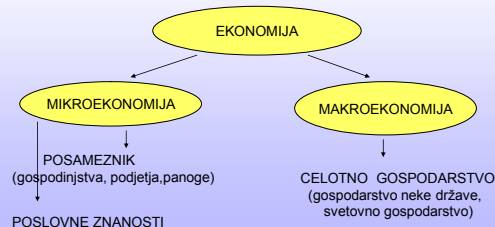
1.2 Metode preučevanja ekonomije

Raziskovalne strategije:

- Induktivna metoda (od posameznega k splošnemu) – kvantitativna
- Deduktivna metoda (od splošnega h posameznemu) - kvalitativna
- Pozitivni pristop (opisovanje ekonomskih dogodkov)
- Normativni pristop (vrednostne sodbe posameznikov – subjektiven)

1.3 Delitev ekonomije

2. EKONOMSKI PROBLEM

Predstavitev poglavja:

- 2. Temeljni ekonomski problem
- 2.1 Ekonomski problem z vidika posameznika- premica cene
 - 2.1.1 Lastnosti premice cene
 - 2.1.2 Premiki premice cene
- 2.2 Ekonomski problem z vidika družbe- PF
 - 2.2.1 Transformacijska krivulja
 - 2.3.1 Lastnosti transformacijske krivulje

2. TEMELJNI EKONOMSKI PROBLEM

1. **Dobrine** so stvari s katerimi zadovoljujmo potrebe. To so lahko izdelek (materialne) ali storitve (nematerialne), lahko se uporabljajo v podjetjih (proizvodnje) ali v gospodinjstvih (potrošne), lahko imajo ceno (ekonomske) ali pa so zastoj (proste). V naravi so omejene, zato pravimo da so redke. Ločimo še substitute in komplementarne dobrine.
2. **Potreba** pa je občutek pomanjkanja, je zelo subjektivna in neomejena
3. Ker so v večini primerov dobrine manjše od potreb moramo z njimi racionalno ravnati, kar pomeni, da s čim manj dobrinami zadovoljimo čim več potreb (načelo mini-max). S tem problemom se torej ukvarja **ekonomija** oz. gospodarjenje.

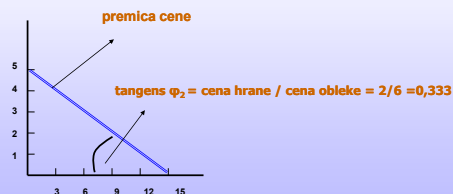
2.1 Ekon.problem z vidika posameznika - premica cene

- Problem posameznega potrošnika je, kako razdeliti omejeno količino denarja glede na potrebe, ki jih ne more nikoli do kraja zadovoljiti. Pri tem je **omejen** z dohodkom in s cenami.
- Lestvica alternativnih možnosti potrošnje = **premica cene** (prikaže nakupe dveh dobrin, pri čemer v celoti porabimo ves dohodek)
- Pri nakupih ene dobrine, se moramo odpovedati nakupu druge dobrine (**alternativni oz. oportunitetni stroški**)

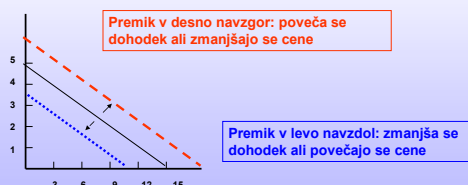
2.1.1 Lastnosti premice cene

- Je **padajoča** (če hočemo kupiti več ene dobrine, moramo drugo zmanjšati). Žrtvovana korist predstavlja oportunitetne stroške.
- Je **premica** in ne krivulja (njen naklon se ne spreminja). Naklon je enak tangensu kota α oz. razmerju med cenama obeh dobrin.
- Premica se lahko **pomakne navzgor** ali **navzdol**, lahko pa spremeni **naklon** (če se spremenijo cene).

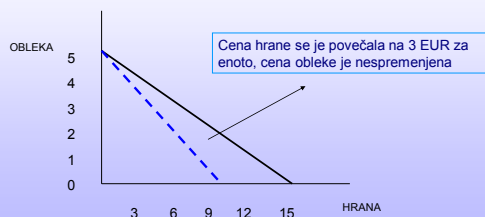
2.1.1 Lastnosti premice cene

2.1.2 Premiki premice cene

2.1.2 Premiki premice cene

Vaja – premica cene

- Simon je študent. Njegov edini dohodek je štipendija v višini 300 €. Troši samo dve dobrini: x in y. Dobra X stane 5 €, Y pa 10 €.
- Narišite Simonovo premico cene in napišite njeno enačbo.
- Simon kupuje 10 enot dobrin X in 10 enot dobrine Y. Ali je sprejel racionalno odločitev? Kaj pa, če kupi 20 enot dobrine X in 11 enot dobrine Y. Točki vrišite v graf.
- Koliko znašajo Simonovi oportunitetni stroški potrošnje dodatne enote dobrine Y?
- V naslednjem obdobju sta se ceni dobrin x in y spremenili. Dobra X se je pocenila za 10 %, dobra Y pa podražila za 10 %. Višina štipendije pa je ostala nespremenjena. Kaj se je zgodilo s Simonovim realnim dohodkom?

2.2 Ekonomski problem z vidika družbe - produkcijski faktorji (PF)

Glavna naloga družbe je, da proizvaja dobrine za zadovoljevanje človekovih potreb. To dela s pomočjo podjetij, ki za proizvodnjo potrebujejo **produkcijske faktorje**:

- delo (nagrada: plača)
- delovna sredstva (kapital) - nagrada: obresti
- predmeti dela (zemljo in naravne vire) - nagrada: renta
- podjetništvo (nagrada: profit)

Ekonomski problem pa se kaže v tem, da je PF premalo glede na potrebe neke družbe.

2.2 Ekonomski problem z vidika družbe

Glede na omejenost proizvodnih faktorjev se mora vsaka družba odločati med alternativnimi odločitvami in sicer:

- **kaj in koliko** naj se proizvaja (odločajo kupci) - alokativna učinkovitost (struktura proizvodnje mora ustrezati potrošnji)
- **kako** naj se proizvaja (odloča konkurenca) - produkcijska učinkovitost (minimalni oportunitetni stroški – tehnološko oz. delovno intenzivna proizvodnja)
- **za koga** naj se proizvaja (odloča se na trgu produkcijskih faktorjev) - distribucijska učinkovitost

Odgovore na vsa tri vprašanja dobimo v sodobnih gospodarstvih na trgu, v planskih gospodarstvih, pa je to določal plan, ki ga je sprejela država.

Razlika med planskim in tržnim gospodarstvom

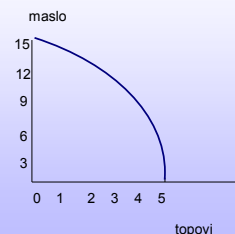
	NATURALNA PROIZVODNJA (proizvodnja za lastne potrebe)	BLAGOVNA PROIZVODNJA (proizvodnja za trg)	SODOBNA GOSPODARSTVA
MEHANIZEM	PLAN	TRG	Kombinacija obeh (plansko-tržni)
OBLIKA ZAKONA	Zakon totalnega planiranja	Zakon vrednosti	Kombinacija obeh

2.2.1 Transformacijska krivulja

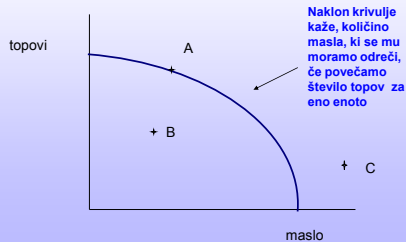
- Transformacijska krivulja je poenostavljen prikaz izbire družbe (države) zaradi redkih PF. Družba se mora vedno odločati, kaj in koliko bo proizvajala. Če bo ene dobrine več, bo druge manj. V tem primeru bo preusmerila (transformirala) PF iz ene proizvodnje v drugo.
- Šolski primer prikaza te krivulje je predstavil P. Samuelson na primeru proizvodnje topov in masla.

2.2.1 Transformacijska krivulja

Možnosti	Maslo	Topovi
1.	0	15
2.	1	14
3.	2	12
4.	3	9
5.	4	5
6.	6	0

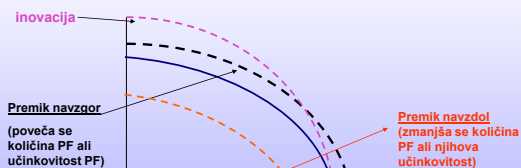

2.2.1 Transformacijska krivulja

2.3.1 Lastnosti transformacijske krivulje

1. Je **padajoča** (če hočemo povečati proizvodnjo ene dobrine, moramo zmanjšati proizvodnjo druge. Razlog: omejeni PF)
2. Je **krivulja** in ne premica (oportunitetni stroški naraščajo, zato se naklon povečuje. To pomeni, da se z vsako enoto povečane proizvodnje dobrine A, moramo odreči vedno večji količini proizvodnje dobrine B)
3. **Točke**
 - **na** krivulji (A) - vsi PF polno izkoriščeni (ni brezposelnosti).
 - **pod** krivuljo (B) - PF niso v celoti izkoriščeni (gospodarska kriza)
 - **nad** krivuljo (C) - družba proizvaja več kot je omogočeno, kar kratkoročno ni možno. Je pa možno na dolgi rok.
4. **Premiki**
 - Vzporedno navzgor (rast BDP zaradi večjih investicij oz. inovacij)
 - Vzporedno navzdol (padec BDP zaradi izrednih razmer –vojne, poplave)
 - Nevzporedni premiki

Vaja:

- Podjetje A proizvaja dve dobrini: mleko in maslo, kar prikazuje spodnja tabela:P

Maslo (v kg)	Mleko (v litrih)
30	115
35	113
40	110
45	105
50	95
55	80

- 1) Narišite transformacijsko krivuljo!
- 2) Koliko bi znašali oportunitetni stroški proizvodnje dodatne enote mleka, če bi želelo podjetje povečati proizvodnjo mleka s 110 na 113 litrov?
- 3) Koliko bi znašali oportunitetni stroški proizvodnje dodatne enote masla, če bi želeli povečati proizvodnjo masla iz 50 na 55 kg?
- 4) Narišite novo krivuljo, če se poveča produktivnost pri proizvodnji masla (pri proizvodnji mleka pa ostane nespremenjena)!

3. TRŽNI MEHANIZEM IN ANALIZA POVPRASEVANJA

Predstavitev poglavja:

- 3.1 Opredelitev trga
- 3.2 Povpraševanje
- 3.3 Elastičnost povpraševanja
- 3.4 Ponudba
- 3.5 Tržno ravnoesje
- 3.6 Uporaba tržnega ravnoesja na praktičnih primerih

3.1 Opredelevanje trga

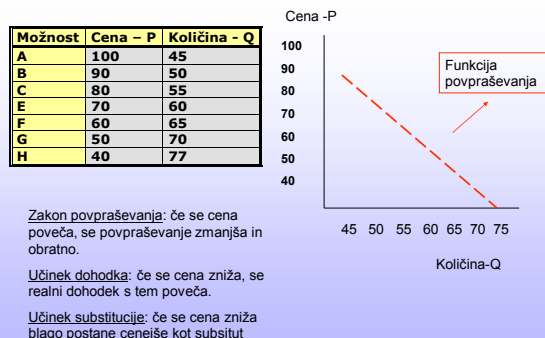
- **Trg:** stik kupcev in prodajalcev, ki določa ceno in količino prodanega blaga
- **Konkurenca:** tekmovalstvo bodisi med kupci oz. prodajalci, ki imajo nasprotno interese. Lahko je cenovna ali necenovna.
- **Stopnja konkurence:**
 - Število kupcev in prodajalcev (monopol, oligopol, polipol)
 - Stopnja diferenciacije (homogeni izdelki)
 - Stopnja mobilnosti PF

Tabela 1: Oblike tržnih struktur:

	Popolna konkurenca	Monopol	Oligopol
Število kupcev/prodajalcev	Veliko	Eden	nekaj
Lastnosti izdelkov	Popolnoma homogeni (popolno zamenljivi)	Nehomogeni izdelki (nezamenljivi)	Blagovne znamke
Mobilnost PF	Popolnoma mobilni (ni omejitev pri selitvi)	Nemobilni (naravne ali umetne ovire)	Delno mobilni

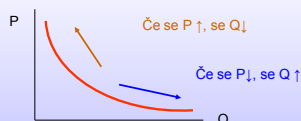
3.2 Povpraševanje – D (demand)

- **Opredelevanje:** obseg povpraševanja je količina blaga (Q), ki jo kupci želijo kupiti pri določeni ceni (P)- ceteris paribus. Velja zakon povpraševanja, ki pravi, da se cena in količina gibljeta v obratni smeri. Pri tem ločimo dva učinka:
 - učinek dohodka
 - učinek substitucije
- **Dejavniki,** ki vplivajo na obseg povpraševanja:
 - cena blaga
 - cena substitutov in komplementarnih dobrin
 - dohodek potrošnika
 - preference potrošnika (okus, želje)

3.2.1 Sprememba obsega povpraševanja in povpraševanja

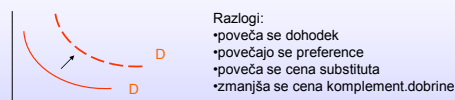
1) Sprememba obsega povpraševanja (vpliv cene) – premik po krivulji

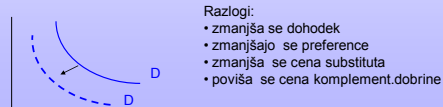
2) Sprememba povpraševanja (vpliv ostalih dejavnikov): - premiki krivulje

- sprememba dohodka
- sprememba preference
- sprememba cen substitutov
- sprememba cen komplementarnih dobrin

- Povečanje povpraševanja (premik krivulje v desno navzgor)

- Zmanjšanje povpraševanja (premik krivulje v levo navzdol)

3.3 Elastičnost povpraševanja

- Pove nam, za koliko % se spremeni povpraševanje (D), če se cena (dohodek) spremeni za 1 %.
- Ločimo tri elastičnosti:

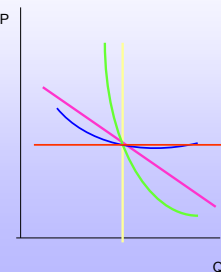
Vrsta sprememb tržnih pogojev	Vrste elastičnosti
1. Sprememba cene blaga	1. Cenovna elastičnost povpraševanja
2. Sprememba dohodka potrošnika	2. Dohodkovna elastičnost povpraševanja
3. Sprememba cene drugega blaga	3. Križna elastičnost povpraševanja

3.3.1. Cenovna elastičnost

Pove nam za koliko % se spremeni povpraševanje (D), če se cena spremeni za 1 %. Je negativna

$$E_p = \frac{\% \text{ sprem. } Q}{\% \text{ sprem. } P}$$

$E_p = 0$	Popolnoma neelastično	Q se ne spremeni, če se spremeni P
$0 < E_p < 1$	Neelastično	Q se spremeni manj kot se spremeni P
$E_p = 1$	Usklajeno elastično	Q se spremeni za enak % kot cena
$1 < E_p < \infty$	Elastično	Q se spremeni za več kot cena
$E_p = \infty$	Popolnoma elastično	Q se spremeni, cena se ne spremeni

Odvisnost cenovne elastičnosti povpraševanja:

- od značaja blaga (nujna, luksuzna dobrina),
- časovno obdobje (kratkorочно, dolgoročno),
- delež izdatkov v potrošnikovem dohodku.

Vpliv cenovne elastičnosti na dohodek proizvajalcev:

- če je povpraševanje neelastično, se dohodek poveča
- če je povpraševanje elastično, se dohodek zmanjša
- če je povpraševanje usklajeno elastično, se dohodek ne spremeni.

Cenovne elastičnosti povpraševanja v ZDA (1993)

Proizvod	Cenovna elastičnost
Paradižnik	4,60
Kosilo v restavraciji	1,63
Alkoholne pijače	0,92
Popravila avtomobilov	0,36

3.3.2 Dohodkovna elastičnost

- Pove nam za koliko se spremeni povpraševanje, če se dohodek spremeni za 1 %.
- Je pozitivna (če se poveča dohodek, se poveča povpraševanje), v določenih primerih lahko tudi negativna (manjvredni izdelki)
- Pri luksuznih dobrinah je večja od 1, pri nujsih življenjskih dobrinah pa manjša od 1.
- Izračun: $E_d = \frac{\% \text{ spremem. } Q}{\% \text{ spremem. dohodka}}$

3.3.3 Križna elastičnost

- Pomaga nam, da ugotovimo ali gre pri dobrinah:
 - za substituta (pozitivna) npr. avto- avtobus
 - za komplementarne dobrine. (negativna) npr. avto - bencin

$$E_d = \frac{\% \text{ spremem. } Q_A}{\% \text{ spremem. cene}_B}$$

Vaja:

Funkcija povpraševanja je prikazana z enačbo: $Q = 200 - 6P$.

- Narišite funkcijo!
- Izračunajte za koliko se spremeni povpraševanje, če se cena, ki znaša 4 d.e. poveča za 10 %?
- Za katero vrsto elastičnosti gre?
- Ali je izdelek nujno potreben?
- Kako se spremeni dohodek proizvajalca?